

TA'LIM JARAYONIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARI.

Jumaboyeva Komila Toxir qizi

Ranch universiteti

Pedagogika mutaxassisligi 1-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19082892>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 16-mart 2026 yil

Ma'qullandi: 17-mart 2026 yil

Nashr qilindi: 18-mart 2026 yil

KEY WORDS

interfaol metodlar, ta'lim jarayoni, konstruktivistik yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, hamkorlikda o'qitish, pedagogik texnologiyalar, kommunikativ kompetensiya, o'quv faolligi, innovatsion ta'lim, didaktik yondashuvlar.

ABSTRACT

Mazkur maqolada ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanishning nazariy asoslari kompleks tarzda yoritilgan. Interfaol metodlarning mohiyati, ularning pedagogik jarayondagi o'rni hamda o'quvchilarning bilish faolligini oshirishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, konstruktivistik yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, hamkorlikda o'qitish va kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish nazariyalari asosida interfaol metodlarning ilmiy-metodik poydevori ochib berilgan. Maqolada interfaol metodlarning ta'lim sifatini oshirish, mustaqil fikrlashni rivojlantirish, ijodkorlikni shakllantirish hamda o'quv jarayonini samarali tashkil etishdagi o'rni asoslab beriladi.

Zamonaviy globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan talablar tubdan yangilanib bormoqda. Bugungi kunda ta'lim jarayoni nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashuv, muammolarni hal qilish hamda ijtimoiy-kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishni ham o'z ichiga oladi. Shu boisdan an'anaviy, ya'ni o'qituvchi markazli yondashuvdan bosqichma-bosqich o'quvchi faoliyatiga asoslangan, interfaol metodlarga tayangan ta'lim modeliga o'tish zarurati yuzaga kelmoqda. Interfaol metodlar ta'lim jarayonida subyektlar o'rtasidagi o'zaro faol hamkorlikni ta'minlovchi, bilimni tayyor holda berish emas, balki uni birgalikda kashf etish jarayoniga aylantiruvchi muhim pedagogik vositadir. Bunday metodlar asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchi passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi, muhokama qiluvchi, tahlil etuvchi va xulosa chiqaruvchi shaxs sifatida namoyon bo'ladi. Natijada bilimlar chuqurroq o'zlashtiriladi, ularning amaliy qo'llanilishi kengayadi hamda shaxsiy tajriba orqali mustahkamlanadi.

Pedagogika fanida interfaol metodlarning nazariy asoslari konstruktivistik yondashuv, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi hamda hamkorlikda o'qitish nazariyalariga borib taqaladi. Ushbu yondashuvlarga ko'ra, bilim subyekt tomonidan faol ravishda quriladi, o'qituvchi esa ushbu jarayonni boshqaruvchi va yo'naltiruvchi rolini bajaradi. Ayniqsa, o'quvchilar o'rtasidagi ijtimoiy o'zaro ta'sir, fikr almashish va muammoli vaziyatlarni birgalikda hal qilish jarayoni bilimlarni samarali egallashning muhim omili sifatida qaraladi. Interfaol metodlar ta'limning insonparvarlik, demokratik va integrativ xarakterini kuchaytiradi. Ular orqali har bir o'quvchining individual imkoniyatlari inobatga olinadi, o'z fikrini erkin ifoda etish

muhihi yaratiladi hamda ta'lim jarayonida psixologik qulaylik ta'minlanadi. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarning motivatsiyasini oshirib, ta'lim sifatining yuksalishiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili.

Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish masalasi pedagogika fanining dolzarb yo'nalishlaridan biri sifatida ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan keng tadqiq etilgan. Ushbu yo'nalishdagi ilmiy izlanishlar asosan o'quv jarayonini faollashtirish, shaxsga yo'naltirilgan ta'limni rivojlantirish hamda o'quvchilarning mustaqil fikrlash kompetensiyalarini shakllantirish bilan chambarchas bog'liq holda olib borilgan.

Xorijiy pedagog olimlar interfaol metodlarning nazariy asoslarini ishlab chiqishda muhim hissa qo'shganlar. Xususan, interfaol ta'lim texnologiyalarini rivojlantirishda amerikalik olim John Deweyning pragmatik pedagogika g'oyalari ham muhim ahamiyat kasb etadi. U ta'lim jarayonini hayot bilan bog'lash, o'quvchilarning tajribasiga tayanish va faol ishtirokini ta'minlash zarurligini asoslab bergan. Shuningdek, Jerome Brunerning kognitiv rivojlanish nazariyasi ham interfaol metodlarning shakllanishida muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. U o'quvchilarning bilimni kashf etish orqali o'zlashtirishiga urg'u beradi.

MDH davlatlari olimlari ham ushbu muammoni chuqur o'rganganlar. Jumladan, pedagogik texnologiyalar nazariyasini rivojlantirishda V.P. Bepalko, G.K. Selevko, I.Ya. Lerner kabi olimlar ta'lim jarayonini texnologiyalashtirish, interfaol usullarni tizimli qo'llash va ularning samaradorligini oshirishga doir ilmiy qarashlarni ilgari surganlar. Ular interfaol metodlarni o'quv jarayonining tarkibiy qismi sifatida ko'rib, didaktik tizimni optimallashtirish vositasi sifatida baholaydilar.

O'zbekistonlik olimlar tomonidan ham interfaol metodlar masalasi keng tadqiq etilmoqda. Xususan, N. Saidahmedov, B. Tolipov, R. Ishmuhamedov, O. Roziqov kabi pedagog olimlar interfaol metodlarning mazmun-mohiyati, ularni ta'lim jarayoniga joriy etishning metodik asoslari hamda samaradorligini oshirish yo'llarini ilmiy asosda yoritib berganlar. Ularning tadqiqotlarida interfaol metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, ijodiy yondashuvni shakllantirish va ta'lim sifatini oshirishning muhim omili sifatida talqin etiladi.

Zamonaviy tadqiqotlarda interfaol metodlar raqamli ta'lim texnologiyalari bilan integratsiyalashgan holda o'rganilmoqda. Bu borada elektron ta'lim, masofaviy o'qitish, multimediya vositalari asosida interfaol muhit yaratish masalalari alohida ahamiyat kasb etmoqda. Natijada interfaol metodlar nafaqat an'anaviy auditoriya sharoitida, balki virtual ta'lim muhitida ham samarali qo'llanilayotganligi ilmiy jihatdan asoslab berilmoqda.

Muhokama.

Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish masalasi nafaqat metodik, balki chuqur nazariy va konseptual yondashuvni talab etadigan murakkab pedagogik hodisa sifatida namoyon bo'ladi. Zamonaviy ta'lim paradigmasi doirasida interfaol metodlar o'qitishning mazmuni, shakli va vositalarini tubdan yangilashga xizmat qiluvchi muhim omil sifatida e'tirof etilmoqda. Shu nuqtai nazardan, interfaol yondashuvlarni joriy etish jarayoni ularning nazariy asoslarini chuqur anglash va amaliyot bilan uyg'unlashtirishni taqozo etadi. Interfaol metodlarning samaradorligi ularning shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi bilan uyg'unligida namoyon bo'ladi. Bunday metodlar o'quvchini ta'lim jarayonining markaziy subyekti sifatida qarashga asoslanadi. Natijada o'quvchi nafaqat bilim oluvchi, balki bilimni yaratuvchi, tahlil qiluvchi va baholovchi faol subyektga aylanadi. Bu esa ta'lim jarayonining

reproduktiv xarakterdan produktiv xarakterga o'tishini ta'minlaydi. Ayniqsa, muammoli vaziyatlar yaratish, bahs-munozaralar tashkil etish, kichik guruhlarda ishlash kabi interfaol metodlar o'quvchilarning fikrlash jarayonini faollashtirib, ularda analitik va tanqidiy tafakkurni shakllantiradi.

Biroq interfaol metodlardan foydalanishda ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, pedagoglarning interfaol texnologiyalarni qo'llash bo'yicha metodik tayyorgarligining yetarli emasligi, dars vaqtining cheklanganligi hamda o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlashdagi qiyinchiliklar interfaol yondashuvlarning to'liq samaradorligini pasaytirishi mumkin. Shu bois interfaol metodlarni joriy etishda ularni shunchaki texnik vosita sifatida emas, balki yaxlit pedagogik tizimning tarkibiy qismi sifatida ko'rish muhimdir.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat – interfaol metodlarning ijtimoiy-psixologik ta'siridir. Ushbu metodlar orqali o'quvchilar o'rtasida hamkorlik, o'zaro hurmat, fikr almashish va jamoaviy qaror qabul qilish ko'nikmalari rivojlanadi. Bu esa nafaqat ta'lim samaradorligini oshiradi, balki shaxsning ijtimoiylashuv jarayoniga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, kommunikativ kompetensiyaning shakllanishida interfaol metodlarning o'rni beqiyosdir.

Xulosa. Zamonaviy sharoitda interfaol metodlarni raqamli ta'lim muhitiga integratsiya qilish masalasi ham alohida dolzarblik kasb etmoqda. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi interfaol o'qitish imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. Masalan, onlayn platformalar, virtual muhokama maydonlari, interaktiv taqdimotlar orqali o'quvchilarning faolligini oshirish, ularni global axborot makoniga integratsiya qilish imkoniyati yaratilmoqda. Shu bilan birga, bu jarayon pedagogdan yangi kompetensiyalarni – raqamli savodxonlik, mediakompetensiya va innovatsion fikrlashni talab etadi. Interfaol metodlar ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda katta imkoniyatlarga ega bo'lsa-da, ularni samarali qo'llash tizimli yondashuv, metodik tayyorgarlik va pedagogik mahoratni talab etadi. Mazkur jihatlar inobatga olingan holda interfaol metodlar ta'limning sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilishiga xizmat qiluvchi muhim pedagogik mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Bepalko V.P. Pedagogika i progressivnye tekhnologii obucheniya. – M.: Pedagogika, 1995. – 336 s.
2. Bruner J. The Process of Education. – Cambridge: Harvard University Press, 1960. – 97 p.
3. Ishmuhamedov R.J. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – T.: Fan va texnologiya, 2012. – 240 b.
4. Saidahmedov N.S. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya. – T.: O'qituvchi, 2003. – 256 b.
5. Selevko G.K. Sovremennye obrazovatelnye tekhnologii. – M.: Narodnoe obrazovanie, 1998. – 256 s.
6. Tolipov B.T., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning nazariy asoslari. – T.: Fan, 2006. – 276 b.
7. Yo'ldoshev J.G., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – T.: O'qituvchi, 2004. – 180 b.1.